

УДК 37.014.55

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194857>

ЛЕСЯ МАРТАЛІШВІЛІ

Полтавський Національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано напрямки досліджень історичного та структурного аспектів системи державного управління освітою України, розкрито необхідність його змін в контексті світових тенденцій та реформування галузі освіти.

Ключові слова: державне управління, державне управління освітою, державний вплив на освіту, реформа школи, концепція НУШ

Категорія «управління» досить багатогранна і використовується в різних сферах суспільної, виробничої, наукової діяльності. Виникнення самого терміну «управління» пов'язують із виробничою сферою, а за своєю суттю воно є особливою, специфічною діяльністю, яка існувала протягом усієї історії людства, набуваючи різних форм, видозмінюючись і ускладнюючись відповідно до ускладнення й розвитку держав. Управління досить детально вивчали різні дослідники: як вітчизняні, так і зарубіжні. В класичній теорії управління це поняття визначається як процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати та досягнути цілі організації. Але тенденції сучасних суспільних процесів вимагають від державного управління освітою заміни контролюючого функціоналу на регуляторний, максимально виважене врахування інтересів і потреб різних соціальних груп населення. Державне управління освітою у сучасному світі набуває характерних ознак залежності від суспільно-політичних, економічних процесів, а тому вимагає нових підходів до наукових досліджень його суті.

Перші роботи, присвячені науковому обґрунтуванню державного управління, з'явилися в Австрії та Німеччині XVII ст. (Малиновський, 2003) У ті часи в університетах викладали спеціальний курс камералістики, тобто науки державного управління.

У 1930-1940 рр. Г. Лассуел запропонував використовувати новий термін - «політико-управлінські науки» і поставив питання про їх виокремлення у самостійну галузь соціального знання. Трохи згодом, у 1939 р., була створена Американська асоціація державного управління (ASPA) та Академія державного і місцевого управління (ASLG). Пізніше державне управління як наука і як спеціалізація в підготовці фахівців з вищою освітою активно розвивається в європейських країнах. З метою інтернаціоналізації та стандартизації державного управління у 1999 р. утворюється Європейська асоціація з акредитації державного управління (ЕАРАА).

Для України ця галузь наукового знання теж нова. Починаючи з 1997 р., коли державне управління в Україні було визнано самостійною науковою галуззю (Сільникова, 1999, с. 59), воно поступово предметно, функціонально і структурно виокремлюється у сферу діяльності, яка регламентується нормативно-правовими документами і має забезпечуватися спеціально підготовленими кадрами.

У сучасних літературних джерелах та довідково-енциклопедичній літературі можна знайти різні тлумачення поняття державного управління, наприклад - як однієї з форм діяльності держави, що забезпечує реалізацію державної влади через відповідні управлінські органи, а також є важливою частиною соціального управління. Окремі автори називають державним управлінням цілеспрямований, організаційно-регулюючий вплив держави (через систему його органів і посадових осіб у них) на суспільні інтереси, свідомість, поведінку і діяльність людей.

У юриспруденції під державним управлінням частіше розуміють всю законодавчу та несудову діяльність держави. У рамках адміністративного права державне управління визначається як «виконавча й розпорядча діяльність держави».

Українська дослідниця Л. Зайцева, аналізуючи організаційно методологічний аспект регіональної системи управління, наголошує на здійсненні керівного впливу держави на різні об'єкти, розглядає функції та методи управління, а також механізм управління державою економічними і соціальними процесами в певному регіоні, але не пропонує чіткого визначення поняття державного управління. У такому контексті управління, на її погляд, у найбільш загальному розумінні означає вплив на процес, об'єкт, систему для збереження їх стійкості або переходу з одного стану в інший відповідно до заданих цілей (Зайцева, 1997, с. 92).

В. Малиновський у монографії «Державне управління» (2003) ґрунтовно аналізує історичний досвід державного управління на території сучасної України. Звертаючись до наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників: істориків, філософів, політологів, фахівців з теорії управління, автор також аналізує сутність поняття «державне управління», розглядає різні підходи до формулювання визначення цього поняття, розкриває зміст функцій, принципів і методів державного управління. Дослідник зазначає, що за своєю сутністю поняття «державне управління» належить до політичного управління, яке, в свою чергу, виявляється основним різновидом соціального. На підставі такого підпорядкування (класифікації) цього поняття В. Малиновський називає державне управління

таким «видом діяльності держави, суттю якого є здійснення управлінського організуючого впливу шляхом використання повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально - економічного і культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод». Розкриваючи зміст управлінської діяльності, її мету, автор стверджує, що «державне управління характеризується наявністю цілісної системи, керуючою і керованою її частинами, причинно - наслідковими зв'язками між ними, динамізмом розвитку» (Малиновський, 2003).

Як видно з наведених прикладів, це поняття не має не лише загально визначення, а навіть по-різному класифікується (діяльність, функція, форма тощо). Виокремлюють такі основні підходи до тлумачення поняття державного управління:

- як діяльність держави у цілому;
- як одну з головних функцій держави в цілому;
- як неполітичне підґрунтя діяльності виконавчих органів або ж неполітизованої частини апарату іншої гілки державної влади, а також управління державними та недержавними організаціями;
- як діяльність виконавчої влади в цілому.

Оскільки система освіти є соціальною сферою, то й державне управління освітою можна розглядати як один з видів соціального, об'єктами якого виступають різноманітні установи системи освіти та управління, що мають ієрархічну структуру.

Управлінська діяльність надзвичайно складна за своїми проявами та має неоднорідну структуру. Вона завжди визначається політико - економічними засадами і так чи інакше відображає інтереси певних соціальних груп. У зв'язку із цим найбільш важливим суспільним завданням державного управління є регулювання, максимально виважене врахування інтересів і потреб різних соціальних груп населення, контроль за дотриманням певних норм, правил тощо. У сфері освіти одним із таких завдань є забезпечення її доступності (як фізичної, так і фінансової) для всіх верств населення, в усіх регіонах, у містах і сільській місцевості.

Здійснення державного управління означає втілення у життя певної державної політики, яка формується або окремими особами, групами людей, класами, або суспільно-політичними організаціями, громадськими спільнотами і в демократичному суспільстві є волевиявленням переважної більшості громадян певної країни, оскільки впроваджується з урахуванням їх суспільних інтересів. Інакше кажучи, державне управління є політичним управлінням.

У сучасних державних документах, де визначаються основні напрями реформування системи освіти, також підкреслюється необхідність реалізації державної освітньої політики України (Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту»; Закон України від 13.05.1999 №651-XIV «Про загальну середню освіту»; Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей»; Коберник, 1999). Отже, державне управління освітою є політичним явищем, характерними ознаками якого є залежність від часу, суспільно-політичних, економічних процесів.

Дослідники вважають, що формування управління освітою (спочатку первісною) як усвідомленої діяльності, спрямованої на організацію передачі набутого досвіду молодому поколінню, навчання грамоті, почалося з моменту появи перших освітніх закладів (Конаржевський, 2000). Згідно з результатами культурологічних досліджень та археологічних знахідок з другої половини X ст. на території Київської Русі почали офіційно відкривати перші школи при храмах та княжих дворах (Даниленко, 1998).

Т. Лукіна (2004) початком державного управління освітою вважає 1802 р., оскільки на той час було створено перший офіційний державний орган управління шкільною освітою – Міністерство народної освіти. Тоді ж з'являється перша лінійна система управління народною освітою: Міністерства народної освіти - університети - попечителі навчального округу - ректор університету - директор гімназії - доглядач повітового училища - приходське училище. На її думку, з того часу починається розвиток структури державного управління шкільною освітою, вдосконалюється його законодавча база, змінюються функції, методи управління тощо.

Г. Єльнікова у монографії спробувала відслідкувати появу організованої освіти, отже, і суб'єктів управління нею, з другої половини X століття за часів Київської Русі, коли офіційно відкриваються перші школи (Єльнікова, 1999, с. 29-35). Нас цікавить період з 1917 р., коли починається процес українського державотворення і відбувається серйозне реформування загальної середньої освіти і органів управління нею.

За останні кілька десятиліть вчені ґрунтовно досліджували різні аспекти управління педагогічними системами і навчальними закладами. Наприклад, різні аспекти проблеми управління в загальноосвітній школі вивчали Г. Єльнікова (1999, 2003), Ю. Конаржевський (2000), В. Маслов (1996), О. Моїсєєв (2002), В. Пікельна (1993), М. Поташник (2002), управління в навчальних закладах нового типу – Л. Даниленко (1998); Н. Островерхова, Л. Даниленко (1996), Н. Островерхова (Островерхова, Даниленко, 1996); організацію управління освітою на місцевому і регіональному рівнях – М. Дарманський (1997; 1999), Л. Зайцева (1997) та ін.

Вивчали теоретичні засади та організацію управління навчальними закладами такі вчені, як Г. Єльнікова (1999; 2003), Л. Калініна (2003), В. Крижко (2005), О. Мармаза (Управління навчальним закладом, 2004), В. Маслов (Маслов, Драгун, Шаркунова, 1996); інформаційне забезпечення управління освітою – Л. Забродська (Забродська, Чернишова, 2002), Л. Калініна (2003), В. Лунячек (2002), О. Майоров (2000), Є. Чернишова (Забродська, Чернишова, 2002) та ін. Управління якістю освіти досліджували Д. Матрос (Матрос, Полев, Мельникова, 2000) та ін.

Методологічні питання державного управління якістю загальної середньої освіти на регіональному та національному рівнях, державного стандарту якості загальної середньої освіти розробляли О. Ляшенко (Лукіна, Ляшенко, 2001), Т. Лукіна (2000); (2004); (Лукіна, Ляшенко, 2001) та ін.

Питання управління в системі післядипломної освіти досліджували В. Маслов (Маслов, Драгун, Шаркунова, 1996), В. Олійник (2003) та ін.

Проблеми використання різних методів і технологій в управлінні розвитком освіти досліджували Г. Гутник (1999), Г. Дмитренко (Дмитренко, Олійник, Ануфрієва, 1996); оцінювання результативності освіти та багато інших аспектів управління та державного управління освітньою галуззю – О. Ануфрієва (2000), В. Безверха (Булах, 1997), В. Безпалько (Булах, 1997), О. Локшина (2004) та ін.

Таким чином, можна стверджувати, що вчені приділяли належну увагу питанням, пов'язаним із дослідженням історичного аспекту управління освітою, розкриттю сутності, закономірностей державного управління освітою. Але більшість наукових досліджень були присвячені аналітиці структури та процесів управління галуззю як невід'ємної соціальної складової глобальних процесів суспільства. Тобто система управління освітою формувалась в режимі реального часу, виходячи з реальних практичних потреб галузі, а не завдяки науковим догмам та теоріям вчених - дослідників. Класичної синергії наукової теорії та сучасних об'єктивних процесів державного управління освітою, принаймні до 2017 року, в Україні не відбулося.

Однією з провідних тенденцій державних політик західних країн наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. стала зміна відношень між державою та системою освіти, спрямована на посилення державного впливу на освіту. Конкретний вираз цей процес знаходить у державних освітніх доктринах, законодавчих актах, у введенні в практику державних освітніх стандартів тощо.

Розвинені країни в останні десятиріччя централізовано та систематично нарощують обсяги капіталовкладень в систему освіти. Характеризуючи провідні тенденції, що спостерігаються сьогодні в освітній політиці розвинених держав, С. Суворов підкреслює: «Порівняльний аналіз свідчить, що розвинені країни нарощують фінансування освітньої сфери, розраховуючи на подальше зміцнення свого науково-технічного та кадрового потенціалу. Освіта ускладнюється, інтенсифікується й тому все більше дорожчає. Її підтримка на сучасному рівні вимагає від будь-якої країни надзвичайно великих капіталовкладень. У подальшому дія цієї тенденції буде продовжуватись, оскільки процес удосконалення освіти триває» (*Управління навчальним закладом*, 2004).

Поряд із посиленням державного впливу на освіту однією з провідних тенденцій останніх десятиліть у її розвитку стало інтенсивне впровадження комп'ютерної техніки в навчально-виховний процес як загальноосвітніх, так і професійних навчальних закладів.

У провідних країнах світу, а також у деяких багатих країнах (Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Сінгапур та ін.) фактично вже відбулася глибока та ефективна інформатизація освіти. Опанування комп'ютерної техніки закладено в освітні стандарти цих країн, стимулюється системою оплати праці, підтримується рекламою тощо.

Зростаючою за масштабами та значенням тенденцією стає розбудова національних освітніх систем на засадах особистісно орієнтованої педагогіки.

Зрозуміло, що традиційна освіта, яка ґрунтується на засадах соціоцентричного підходу, не здатна виконувати зазначені функції. Особистісно орієнтована освіта розглядається як альтернатива традиційній і розуміється як особливий тип освіти, у якому створено оптимальні умови для розвитку в суб'єктів навчання здатності до самоосвіти, самовизначення, самостійності і самореалізації.

Визначальною тенденцією розвитку національних освітніх систем стає і практика безперервної освіти. В умовах сучасного ринку праці, що надзвичайно швидко змінюється й постійно ускладнюється, безперервна освіта розглядається не тільки і не стільки як навчання чи перепідготовка персоналу, але й як процес формування в людей здатності до самоосвіти. «Потреба в навчанні повинна стати однією з найважливіших людських потреб, щоб смисл слова «вчитись» означав «вчитися бути». Саме цей ключовий вислів («вчитися бути») став назвою відомої доповіді ЮНЕСКО (1972 р.), в основі якої - ідея навчання упродовж життя (*Національна доповідь про ...*, 2016).

Провідною тенденцією розвитку національних освітніх систем у ХХІ ст. стає їх модернізація на засадах інноваційного підходу. Його сутність полягає в тому, що головним чинником успішної життєдіяльності людини ХХІ ст. визнається її здатність до інноваційної діяльності та інноваційного типу мислення.

Реалізація основних ідей інноваційного підходу пов'язується з відмовою (хоча б частковою) від предметної системи навчання. Тому найсуттєвішою ознакою інноваційної моделі освіти є співіснування предметної та проектної систем. При цьому системоутворювальним компонентом інноваційного навчання є «довідна одиниця» (ситуації реального суспільного життя, його проблеми тощо).

Підсумовуючи сказане, можна дійти висновку про те, що розбудова інформаційного суспільства викликала суттєві зміни в освітній політиці провідних держав, які виявляються в посиленні державного впливу на освіту, неухильному зростанні капіталовкладень в освітню галузь, упровадженні особистісно орієнтованої парадигми, значному поширенні практики безперервної освіти, а також переходу від підтримуючої освіти до інноваційного навчання.

Іншим фактором, що суттєво впливає на розвиток національних освітніх систем, є загальний стан сучасної цивілізації. Він виявляється досить суперечливим: поряд зі значними досягненнями співіснують найгостріші проблеми глобального характеру. Так, починаючи з 70-х років ХХ ст., науковці відзначають виникнення глобальної екологічної кризи та реальну небезпеку вичерпання природних ресурсів (*Про зміст загальної ...*, 2015).

У контексті сказаного особливого значення набувають питання гуманітарного виховання молодого покоління. Тому відчутною тенденцією розвитку освіти в розвинених країнах стала її гуманітаризація.

Під гуманітаризацією освіти розуміють не тільки та не стільки розширення в змісті освіти частки гуманітарних дисциплін, а, у першу чергу, здійснення системи заходів, спрямованих на формування в молодого покоління особливого, власне людського ставлення до оточуючих, навколишнього світу та самого себе.

Важливим фактором, що визначає напрям розвитку національних освітніх систем, є тенденція до глобалізації всіх аспектів суспільного життя. Вона характеризується такими основними рисами: створенням спільного економічного поля, військово-промислових альянсів, інформаційного простору; залежністю прогресу кожної

держави від здатності спілкуватись зі світом; передачею країнами деяких своїх традиційних функцій об'єднанню держав континентального характеру (Європейському союзу, ООН тощо) (Кремень, 2003).

Як бачимо, однією з найактуальніших проблем, з якими людство зустрілося на початку XXI ст., є досягнення оптимального балансу між національним і глобальним.

Цілеспрямована політика щодо формування загальноєвропейського освітнього простору була започаткована прийняттям Радою Європейського Співтовариства (1988 р.) і Радою Європи (1989 р.) спеціальних резолюцій і концепцій європейської освіти (*Про зміст загальної ...*, 2015).

Отже, сучасний світ і сприймає поняття «управління освітою» в контексті зміни відношень між державою та системою освіти, спрямованої на посилення державного впливу на освіту, що знаходить своє відображення у державних освітніх доктринах, законодавчих актах, державних освітніх стандартах тощо.

В Україні для управління освітою ще у XX ст. створено систему державних органів управління, що наразі діють у межах повноважень, визначених законодавством. Управління освітою здійснюється на основі Конституції України, Закону України «Про освіту», інших законодавчих актів.

До державних органів управління освітою в Україні належать Міністерство освіти і науки України; міністерства і відомства України, яким підпорядковані навчальні заклади; місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування і підпорядковані їм органи управління освітою. Протягом останніх десятиліть їх діяльність дала освіті України:

- зменшення обсягів фінансування;
- зниження рівня оплати праці вчителя;
- незадовільне матеріально-технічне забезпечення шкіл;
- бюрократизацію системи управління освітою;
- застарілі зміст освіти та методики викладання, і, як наслідок,
- збільшення частки молоді, яка здобуває освіту за кордоном;
- тенденція до зниження показників України у міжнародних дослідженнях конкурентоспроможності та інноваційної привабливості, які впливають на економічний розвиток України.

Загальна середня освіта в Україні має такі основні ознаки:

- домінування в системі освіти шкіл з невисокою якістю освітніх послуг;
- суттєві територіальні відмінності в якості загальної середньої освіти (між сільськими та міськими школами, між окремими регіонами);
- тенденція до погіршення якості освіти в цілому у державі;
- недостатня мотивація до освіти значної частини молоді.

Проблеми очевидні і підтверджуються результатами ЗНО 2019 року, наведеними Українським центром оцінювання якості освіти на офіційному сайті (ЗНО-2019: результати, висновки. Перспективи системи оцінювань).

Отже, розпочата у 2017 році докорінна реформа галузі освіти має сприяти подоланню негативних тенденцій, забезпеченню економічного розвитку і конкурентоспроможності держави (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 №385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»).

Україна розпочала неухильний рух у бік опанування кращих загальноосвітніх практик освітньої системи країни. На думку провідних учених, найважливіші тенденції розвитку національних освітніх систем високорозвинених країн не вичерпують усіх принципових аспектів розвитку сучасної освіти, але стратегічно її повністю визначають. «Ці тенденції – посилення державного впливу на освіту, нарощування капіталовкладень та інтенсивне впровадження комп'ютерної техніки в освітню галузь, гуманізація, гуманітаризація та інтернаціоналізація освіти, перехід до інноваційного навчання та реалізація принципу безперервності освіти – і визначають загальноосвітню концепцію освіти, що буде панувати в першій половині XXI ст. та забезпечать подальший прогрес сучасної цивілізації» (Кремень, 2003).

В Україні, незважаючи на кризову ситуацію в освітній галузі, спричинену економічними, політичними та соціальними факторами (а інколи - і всупереч їй), завдяки ініціативності освітян – управлінців, учених і практиків – процес модернізації системи загальної середньої освіти відповідно до цивілізаційних тенденцій поступово набирає обертів.

Наразі, у зв'язку з впровадженням реформи децентралізації, більшість повноважень від центральних органів влади делеговані місцевим виконавчим структурам. Чинний ЗУ «Про освіту» (Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту») обмежив контролюючі функції державних органів управління освітою.

Фінансування галузі змінює вектор використання бюджетних коштів як державного, так і місцевих бюджетів з напрямку «споживання» на напрямку «розвиток». Вже третій рік поспіль в регіони України спрямовуються цільові державні субвенції на реформу Нової української школи. 14 листопада 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (Закон України від 14.11.2019р. «Про Державний бюджет України на 2020 рік»). Відповідно до додатка 5 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам у 2020 році складатиме 77,5 млрд грн, що на 11,4% більше за обсяг освітньої субвенції 2019 року. Відповідно до додатка 3 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» передбачені у 2020 році передбачено субвенції на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази закладів професійно-технічної освіти; забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»; надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

Запроваджено нові види трансфертів: субвенція на реалізацію програми «Спроможна школа для кращих результатів» (ідеться про забезпечення шкіл необхідним обладнанням); субвенція на покращення соціального захисту окремих категорій педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Урядом також заплановані і анонсовані докорінні зміни у системі закладів професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, основою яких стане реальна фінансова автономія закладів, яка, в свою чергу, потребує кращих інструментів дотримання якості управлінських процесів.

Саме тому разом із реформою фінансування передбачається реформа управління закладами вищої освіти. Отже, найбільш важливим завданням державного управління стає максимально виважене врахування інтересів і потреб різних соціальних груп населення. Державне управління освітою стає не менеджментом, а політичним явищем, характерними ознаками якого є залежність від часу, суспільно-політичних, економічних процесів.

Список використаних джерел

- Ануфрієва, О. Л. (2000). *Оцінка якості початкової освіти на основі кваліметричного підходу*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. Київ.
- Булах, І. (1997). Методи контролю та оцінювання рівня знань. В кн. В. Зубко (Ред.), *Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України*: зб. ст. (С. 169-185). Київ: Academia.
- Григораш, В. В., Касьянова, О. М., & Мармаза, О. І. та ін. (2004). *Управління навчальним закладом: навч.-метод. посіб. у двох частинах. Ч. 1. Абетка менеджера освіти*. Харків: Веста: Ранок.
- Грищенко, І. М. (2015). *Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи*: монографія. Київ.
- Гутник, Г. В. (1999). Качество образования как системообразующий фактор региональной образовательной политики. *Стандарты и мониторинг в образовании*, 1, 28-34.
- Даниленко, Л. І. (1998). *Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи*: монографія. Київ: Логос.
- Дарманський, М. М. (1997). *Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні*. Хмельницький: Поділля.
- Дарманський, М. М. (1999). *Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні*. (Автореф. дис. канд. наук). Ін-т педагогіки АПН України. Київ.
- Дмитренко, Г. А., Олійник, В. В., & Ануфрієва, О. Л. (1996). *Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів: навч.-метод. посіб.* Київ: УШКККО.
- Єльнікова, Г. В. (1999). *Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні*: монографія. Київ: ДАККО.
- Єльнікова, Г. В. (2003). *Основи адаптивного управління: курс лекцій*. Київ: ЦПППО АПН України.
- Забродська, Л., & Чернишова, Є. (2002). Інформаційно-комунікаційні технології управління сучасним закладом освіти. *Освіта і управління*, 2, 108-116.
- Зайцева, Л. М. (1997). *Региональная система управления (организационно методологический аспект)*: монографія. Донецк: ІЗП НАН України.
- ЗНО-2019: результати, висновки. Перспективи системи оцінювань*. Презентація УЦОЯО. Взято з testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/PidsumkyZNO-2019_pres-konferentsiya_15_08_2019_BVI-1.pdf.
- Калініна, Л. (2003). Специфіка інформаційного управління закладами освіти. *Освіта і управління*, 1, 47-66.
- Коберник, О. (1999). Управлінські засади психолого-педагогічної діагностики розвитку учнів загальноосвітньої школи. *Освіта і управління*, 3, 1, 79-85.
- Конаржевський, Ю. (2000). *Менеджмент и внутришкольное управление*. Москва: Педагогический поиск.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2016). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. Нац. акад. пед. наук України. Київ: Педагогічна думка.
- Кремень, В. (2003). *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)*. Київ: Грамота.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2015). *Про зміст загальної середньої освіти: науково-аналітична доповідь*. Київ: НАПН України.
- Крижко, В. В., & Мамаєва, І. О. (2005). *Аксіологічний потенціал державного управління освітою*: навч. посіб. Київ: Освіта України.
- Локшина, О. (2004). Становлення та розвиток моніторингу якості освіти: світовий вимір. В кн. О. І. Локшина (Ред.), *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи* (С. 28-39). Київ: К.І.С.
- Локшина, О. І. (2003). Моніторинг якості освіти: світовий досвід. *Педагогіка і психологія*, 1, 108-116.
- Лукіна, Т. (2004а). Види моніторингових досліджень. В кн. О. І. Локшина (Ред.), *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи* (С. 40-47). Київ: К.І.С.
- Лукіна, Т. О. (2004б). *Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні*: монографія. Київ: Вид-во НАДУ.

- Лукіна, Т. О. (2004с). Інформаційне забезпечення системи державного управління освітою України. *Вісник НАДУ*, 1, 393-399.
- Лукіна, Т. О. (2000). Основні принципи функціонування системи моніторингу якості загальної середньої освіти. *Нові технології навчання*, 25, 24-31.
- Лукіна, Т. О., & Ляшенко, О. І. (2001а). Актуальні питання формування системи моніторингу якості загальноосвітньої підготовки у контексті запровадження державних освітніх стандартів. *Проведення педагогічного моніторингу якості навчання у контексті запровадження 12-бальної системи оцінювання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (С. 9-13). Львів: ЛОІППО.
- Лукіна, Т. О., & Ляшенко, О. І. (2001б). Організація моделі регіонального моніторингу загальноосвітньої підготовки учнів. *Проведення педагогічного моніторингу якості навчання у контексті запровадження 12-бальної системи оцінювання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (С. 63-67). Львів: ЛОІППО.
- Лукіна, Т. О., & Ляшенко, О. І. (2001с). Регіональний аспект реформування державного управління загальною середньою освітою. *Управління сучасним містом*, 1-3, 73-79.
- Луначек, В. Е. (2002). *Управління загальноосвітнім навчальним закладом з використанням комп'ютерних технологій*. (Автореф. дис. канд. наук). Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. Київ.
- Майоров, А. Н. (2000). Информационное обеспечение управленческой деятельности в системе образования. *Школьные технологии*, 2, 77-108.
- Малиновський, В. Я. (2003). *Державне управління*: навч. посіб. Київ: АТКА.
- Маслов, В. І., Драгун, В. П., & Шаркунова, В. В. (1996). *Теоретичні основи педагогічного менеджменту*: навч. посіб. для працівників освіти. Київ: УПІКККО.
- Матрос, Д. Ш., Полев, Д. М., & Мельникова, Н. Н. (2000). Прогнозирование результатов образовательного процесса. *Школьные технологии*, 1, 68-72.
- Нова школа. Простір освітніх можливостей*: концепція. Взято з <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/ua-sch-2016/>.
- Олійник, В. В. (2003). *Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти*: монографія. Київ: Міленіум.
- Островерхова, Н. М., & Даниленко, Л. І. (1996). *Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект*. Київ: Школяр.
- Пікельна, В. С. (1993). *Теорія і методика моделювання управлінської діяльності (школознавчий аспект)*. (Автореф. дис. д-ра наук). Ін-т педагогіки АПН України. Київ.
- Поташник, М. М., & Моїсєєв, О. М. (2002). Управління сучасною школою. *Підручник для директора*, 1-2, 6-35.
- Про Державний бюджет України на 2020 рік*: Закон України. Взято з http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66853.
- Про загальну середню освіту*: Закон України від 13.05.1999 №651-XIV. Взято з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14/print>.
- Про освіту*: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. Взято з <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>.
- Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року*: постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 №385. Взято з <http://www.kyivoblosvita.gov.ua/osvitnya-diyalnist/zagalna-serednya-osvita/91-zagalnaserednya-osvita-materiali/1116-normativno-pravova-baza-zagalnojiserednoji-osviti>.
- Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року*: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р. Взято з <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.

References

- Anufriieva, O. L. (2000). *Otsinka yakosti pochatkovoї osvity na osnovi kvalimetrychnoho pidkhodu [Quality assessment of elementary education based on a qualimetric approach]*. (Extended abstract of PhD diss.). Tsentr. in-t pisljadiplom. ped. osvity APN Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
- Bulakh, I. (1997). *Metody kontroliu ta otsiniuvannia rinvnia znan [Methods of control and assessment of the level of knowledge]*. In V. Zubko (Ed.), *Suchasni systemy vyshchoї osvity: porivniannia dlia Ukrainy [Modern higher education systems: a comparison for Ukraine]*: zb. st. (pp. 169-185). Kyiv: Academia [in Ukrainian].
- Danylenko, L. I. (1998). *Modernizatsiia zmistu, form ta metodiv upravlinskoi diialnosti dyrektora zahalnoosvitnoi shkoly [Modernization of the content, forms and methods of managerial activity of the director of a comprehensive school]*: monohrafiia. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
- Darmanskyi, M. M. (1997). *Sotsialno-pedahohichni osnovy upravlinnia osvitoiu v rehioni [Socio-pedagogical bases of education management in the region]*. Khmelnytskyi: Podillia [in Ukrainian].

- Darmanskyi, M. M. (1999). *Sotsialno-pedahohichni osnovy upravlinnia osvitoiu v rehioni [Socio-pedagogical bases of education management in the region]*. (Extended abstract of PhD diss.). In-t pedahohiky APN Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
- Dmytrenko, H. A., Oliinyk, V. V., & Anufriieva, O. L. (1996). *Tsilove upravlinnia: vymiriuvannya rezultatyvnosti diialnosti uchniv i pedahohiv [Targeted management: measuring the performance of students and educators]: navch.-metod. posib*. Kyiv: UIPKKKO [in Ukrainian].
- Gutnik, G. V. (1999). Kachestvo obrazovaniya kak sistemoobrazujushhij faktor regional'noj obrazovatel'noj politiki [The quality of education as a system-forming factor in regional educational policy]. *Standarty i monitoring v obrazovanii [Standards and monitoring in education]*, 1, 28-34 [in Russian].
- Hryhorash, V. V., Kasianova, O. M., & Marmaza, O. I. ta in. (2004). *Upravlinnia navchalnym zakladom [Management of educational institution]: navch.-metod. posib. u dvokh chastynakh. Pt. 1. Abetka menezhjera osvity*. Kharkiv: Vesta: Ranok [in Ukrainian].
- Hryshchenko, I. M. (2015). *Teoretyko-metodolohichne obhruntuvannya efektyvnykh finansovo-ekonomichnykh modelei rozvytku vyshchoi shkoly [Theoretical and methodological substantiation of effective financial and economic models of higher education development]: monohrafiia*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kalinina, L. (2003). Spetsyfika informatsiinoho upravlinnia zakladamy osvity [Specificity of information management of educational institutions]. *Osvita i upravlinnia [Education and Management]*, 1, 47-66 [in Ukrainian].
- Kobernyk, O. (1999). Upravlinnski zasady psykhologo-pedahohichnoi diahnostyky rozvytku uchniv zahalnoosvitnoi shkoly [Management principles of psychological and pedagogical diagnostics of development of pupils of secondary school]. *Osvita i upravlinnia [Education and Management]*, 3, 1, 79-85 [in Ukrainian].
- Konarzhetskij, Ju. (2000). *Menedzhment i vnutrishkol'noe upravlenie [Management and Intraschool Management]*. Moskva: Pedagogicheskij poisk [in Russian].
- Kremen, V. H. (Ed.). (2016). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National report on the state and prospects of education development in Ukraine]*. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Kremen, V. (2003). *Osvita i nauka Ukrainy: shliakhy modernizatsii (Fakty, rozdumy, perspektyvy) [Education and Science of Ukraine: Ways of Modernization (Facts, Reflections, Prospects)]*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
- Kremen, V. H. (Ed.). (2015). *Pro zmist zahalnoi serednoi osvity [On the content of general secondary education]: naukovy-analitychna dopovid*. Kyiv: NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
- Kryzhko, V. V., & Mamaieva, I. O. (2005). *Aksiolohichniy potentsial derzhavnoho upravlinnia osvitoiu [Axiological potential of public administration of education]: navch. posib*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
- Lokshyna, O. (2004). Stanovlennia ta rozvytok monitorynhu yakosti osvity: svitovyi vymir [Establishment and development of education quality monitoring: a global dimension]. In O. I. Lokshyna (Ed.), *Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukraïnski perspektyvy [Monitoring the quality of education: world achievements and Ukrainian perspectives]* (pp. 28-39). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Lokshyna, O. I. (2003). Monitorynh yakosti osvity: svitovyi dosvid [Monitoring the quality of education: a global experience]. *Pedahohika i psykhohihiia [Pedagogy and psychology]*, 1, 108-116 [in Ukrainian].
- Lukina, T. (2004a). Vydy monitorynhovykh doslidzhen [Types of monitoring studies]. In O. I. Lokshyna (Ed.), *Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukraïnski perspektyvy [Monitoring the quality of education: world achievements and Ukrainian perspectives]* (pp. 40-47). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Lukina, T. O. (2004b). *Derzhavne upravlinnia yakistiu zahalnoi serednoi osvity v Ukraini [Public quality management of general secondary education in Ukraine]: monohrafiia*. Kyiv: Vyd-vo NADU [in Ukrainian].
- Lukina, T. O. (2004c). Informatsiine zabezpechennia systemy derzhavnoho upravlinnia osvitoiu Ukrainy [Information support of the system of state management of education of Ukraine]. *Visnyk NADU [NADU Herald]*, 1, 393-399 [in Ukrainian].
- Lukina, T. O. (2000). Osnovni pryntsyipy funktsionuvannia systemy monitorynhu yakosti zahalnoi serednoi osvity [Basic principles of functioning of the monitoring system of quality of general secondary education]. *Novi tekhnologii navchannia [New learning technologies]*, 25, 24-31 [in Ukrainian].
- Lukina, T. O., & Liashenko, O. I. (2001a). Aktualni pytannia formuvannia systemy monitorynhu yakosti zahalnoosvitnoi pidhotovky u konteksti zaprovadzhennia derzhavnykh osvitnikh standartiv [Topical issues of forming a system of monitoring the quality of general education in the context of the introduction of state educational standards]. *Provedennia pedahohichnoho monitorynhu yakosti navchannia u konteksti zaprovadzhennia 12-balnoi systemy otsiniuvannia [Conducting pedagogical monitoring of the quality of training in the context of implementation of the 12-point evaluation system]: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (pp. 9-13). Lviv: LOIPPO [in Ukrainian].
- Lukina, T. O., & Liashenko, O. I. (2001b). Orhanizatsiia modeli rehionalnoho monitorynhu zahalnoosvitnoi pidhotovky uchniv [Organization of a model of regional monitoring of general education of students]. *Provedennia pedahohichnoho monitorynhu yakosti navchannia u konteksti zaprovadzhennia 12-balnoi systemy otsiniuvannia [Conducting pedagogical*

- monitoring of the quality of training in the context of implementation of the 12-point evaluation system*]: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 63-67). Lviv: LOIPPO [in Ukrainian].
- Lukina, T. O., & Liashenko, O. I. (2001c). Rehionalnyi aspekt reformuvannya derzhavnogo upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu [Regional aspect of reforming public administration in general secondary education]. *Upravlinnia suchasnym mistom [Management of the modern city]*, 1-3, 73-79 [in Ukrainian].
- Luniachek, V. E. (2002). Upravlinnia zahalnoosvitnim navchalnym zakladom z vykorystanniam komp'uternykh tekhnolohii. (Extended abstract of PhD diss.). Tsent. in-t pisladyplom. ped. osvity APN Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
- Majorov, A. N. (2000). Informacionnoe obespechenie upravlencheskoj dejatel'nosti v sisteme obrazovaniya [Information support of management activities in the education system]. *Shkol'nye tekhnologii [School technology]*, 2, 77-108 [in Russian].
- Malynovskiy, V. Ya. (2003). *Derzhavne upravlinnia [Governance]: navch. posib.* Kyiv: ATIKA [in Ukrainian].
- Maslov, V. I., Drahun, V. P., & Sharkunova, V. V. (1996). *Teoretychni osnovy pedahohichnoho menezhmentu [Theoretical foundations of pedagogical management]: navch. posib. dlia pratsivnykiv osvity.* Kyiv: UIPKKKO [in Ukrainian].
- Matros, D. Sh., Polev, D. M., & Mel'nikova, N. N. (2000). Prognozirovanie rezul'tatov obrazovatel'nogo processa [Prediction of the results of the educational process]. *Shkol'nye tekhnologii [School technology]*, 1, 68-72 [in Russian].
- Nova shkola. Prostir osvity mozhlyvosti: kontseptsiiia [New school. The space of educational opportunities]*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/ua-sch-2016/> [in Ukrainian].
- Oliinyk, V. V. (2003). *Naukovi osnovy upravlinnia pidvyshchenniam kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv proftekhosvity [Scientific bases of management training of pedagogical workers of vocational education]: monohrafiia.* Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
- Ostroverkhova, N. M., & Danylenko, L. I. (1996). *Efektivnist upravlinnia zahalnoosvitnoiu shkoloiu: sotsialno-pedahohichni aspekt [Effectiveness of general school management: social and pedagogical aspect]*. Kyiv: Shkoliar [in Ukrainian].
- Pikelna, V. S. (1993). *Teoriia i metodyka modeliuвання upravlinskoj diialnosti (shkoloznavchyi aspekt) [Theory and methodology of management activity modeling (school aspect)]*. (Extended abstract of D diss.). In-t pedahohiky APN Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
- Potashnyk, M. M., & Moisieiev, O. M. (2002). Upravlinnia suchasnoiu shkoloiu [Management of a modern school]. *Pidruchnyk dlia dyrektora [Handbook for the Director]*, 1-2, 6-35 [in Ukrainian].
- Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2020 rikv [About the State Budget of Ukraine for 2020]:* Zakon Ukrainy. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66853 [in Ukrainian].
- Pro zahalnu seredniu osvitu [About general secondary education]:* Zakon Ukrainy vid 13.05.1999 №651-XIV. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14/print> [in Ukrainian].
- Pro osvitu [About education]:* Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 №2145-VIII. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na period do 2020 roku [On approval of the State Regional Development Strategy for the period up to 2020]:* postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.08.2014 №385. Retrieved from <http://www.kyivoblosvita.gov.ua/osvitnya-diyalnist/zagalna-serednya-osvita/91-zagalnaserednya-osvita-materiali/1116-normativno-pravova-baza-zagalnojiserednoji-osviti> [in Ukrainian].
- Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannya zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku [On approval of the Concept of realization of state policy in the sphere of reforming of general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029]:* rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.12.2016 №988-r. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> [in Ukrainian].
- Yelnykova, H. V. (1999). *Naukovi osnovy rozvytku upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu v rehioni [Scientific bases of development of management of general secondary education in the region]: monohrafiia.* Kyiv: DAKKO [in Ukrainian].
- Yelnykova, H. V. (2003). *Osnovy adaptivnogo upravlinnia [Fundamentals of adaptive control]: kurs lektsii.* Kyiv: TsIPPO APN Ukrainy [in Ukrainian].
- Zabrodska, L., & Chernyshova, Ye. (2002). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii upravlinnia suchasnym zakladom osvity [Information and communication technologies of modern educational institution management]. *Osvita i upravlinnia [Education and Management]*, 2, 108-116 [in Ukrainian].
- Zajceva, L. M. (1997). *Regional'naja sistema upravlennia (organizacionno metodologicheskij aspekt) [Regional management system (organizational and methodological aspect)]*: monografija. Doneck: IJeP NAN Ukrainy [in Russian].
- ZNO-2019: rezultaty, vysnovky. Perspektyvy systemy otsiniuvan [ZNO-2019: results, conclusions. Prospects of the evaluation system]*. Prezentatsiia UTsOlaO. Retrieved from testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/PidsumkyZNO-2019_pres-konferentsiya_15_08_2019_BVI-1.pdf [in Ukrainian].

MARTALISHVILI L.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

THE THEORETICAL FUNDAMENTALS OF UKRAINE EDUCATION PUBLIC ADMINISTRATION AND TRENDS OF ITS MODERN DEVELOPMENT

Today the problem of public administration in Ukraine exists not only in education. But education is a basic industry that lays the foundations for the state economic development in the future. It is especially important to initiate education reform precisely because of changes in the governance system. The article describes the results of studies of the historical and structural aspects of the system of public administration, which have formed in Ukraine over the last 100 years. Now Ukrainian scientists are just beginning to explore this topic.

Scientists have fundamentally justified the classical approach to education public administration. Researchers in public administration viewed it as a process of planning, organizing, motivating and controlling. Classical public administration has shaped specific goals of the education sector. Then it worked on the problems of achieving the set goals. The modern world and society require changes in the relationship between the state and the education system. This is reflected in state educational doctrines, legislation, state educational standards.

The article reveals the need for changes in the context of the world tendencies of reforming the education sector, examples of changing approaches to public administration in the leading countries of the world are given.

Ukraine has a crisis in the educational sector. In recent decades, funding in education has decreased; Reduced teacher pay; poor logistical support for schools; bureaucratization of the education management system; outdated content of education and teaching methods. In 2017 began the process of modernization of the general secondary education system. The Reform NUS has touched many areas of education, including governance. Modern society requires that the education state administration to replace the control function with the regulatory one. The Intelligent governance should take the utmost account of the interests and needs of different social groups.

The author describes the first steps of the reform of the board of education in Ukraine and perspective trends. Education public administration in the modern world acquires characteristic signs of dependence on socio-political, economic processes, and therefore requires new approaches to the scientific research of its essence.

Keywords: *Public Administration of Education. The influence of the state on education. Reform NUS.*

Стаття надійшла до редакції 16.10.2019 р.

УДК 378.011.3-051:613/614

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194859>

ОЛЕНА МОМОТ

ORCID ID 0000-0001-9187-1036

ГАННА КИРИЛЕНКО

ORCID ID 0000-0001-7635-8840

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розкрито ідеї щодо формування культури здоров'я, попередження шкідливих звичок у студентів (тютюнопаління, алкоголізм, наркоманію) засобами методичних порад і рекомендацій в здоров'язбережувальному середовищі закладу вищої освіти, які виховують якість людини, що відображає характер зацікавленого особистого ставлення до здорового способу життя та навколишнього середовища.

Ключові слова: формування культури здоров'я; особистість майбутнього вчителя; здоров'язбережувальне середовище; здоров'я; заклад вищої освіти

Постановка проблеми. Майбутній фахівець – особистість освічена, духовно багата, фізично міцна, загартована. У системі вишівської підготовки необхідно особливу увагу приділити формуванню культури здоров'я в особистостей майбутніх учителів. Ця проблема актуальна ще й у зв'язку з тим, що, «вчителі не можуть успішно формувати особистість учня, долучати його до фізичної культури, якщо самі не займаються фізичним самовихованням, часто